

УДК 72.01

Н. М. Шебек,*кандидат архітектури, доцент кафедри дизайну архітектурного середовища
Київського національного університету будівництва і архітектури*

ВИХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ ПОБУДОВИ ТИПОЛОГІЇ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація: сформульовані принципи і правила побудови сучасної типології архітектурного середовища.

Ключові слова: архітектурне середовище, типологія.

Аналіз відомих способів типологізації штучного довкілля дозволив виявити низку проблем, що стали на заваді утворенню загальної типології архітектурного середовища. До переліку цих проблем належать: відсутність однозначного уявлення про межі і структуру об'єкта дослідження; складність співвіднесення персональних уявлень про оточення; редуційне зведення архітектурного середовища до множини речовинних елементів; незалежний характер систематизації даних у межах існуючих «комплексних» типологій середовищних об'єктів [10].

Типологія архітектурного середовища, яка була б спроможною відтворити об'єктивно існуючі зв'язки та залежності між принципово відмінними характеристиками середовищних об'єктів, має будуватися на засадах, позбавлених зазначених невідповідностей. З метою узагальнення теоретичних та методологічних засад систематизації знань про штучне довкілля були сформульовані принципи побудови типології архітектурного середовища та окреслені правила їх практичного застосування. В основу побудови типології архітектурного середовища пропонується покласти принципи багаторівневості, соціоорієнтованості, усвідомленості та інтегрованості.

Принцип багаторівневості дозволяє окреслити правила розподілу цілісного архітектурного середовища на окремі елементи, які у подальшому мають бути згруповані на основі ідеальних моделей-типів. Зокрема, він допомагає у визначенні складу і фізичних меж доступної чуттєвому сприйняттю матеріальної першооснови архітектурного середовища – множини архітектурних форм, поєднаних елементами благоустрою і предметного наповнення проміжків між ними. З іншого боку, зазначений принцип окреслює підходи до виявлення структурних рівнів системи архітектурного середовища.

Відповідно до принципу багаторівневості матеріальну основу архітектурного середовища пропонується представити у вигляді множини середовищних утворень. У цьому дослідженні під середовищним утворенням

слід розуміти відносно цілісну частину штучного довкілля, виокремлену з оточення. Критерієм цілісності, у даному випадку, слугує формування у свідомості людини сталого образу, нерозривно пов'язаного з кожним подібним фрагментом довкілля. Такий підхід дає змогу кожній людині виділяти «власні» середовищні утворення – такі, що відповідають її переконанням, уподобанням, потребам, актуальним станам тощо. Середовищні утворення за рівнем складності їх структурної організації пропонується розділити на середовищні об'єкти і середовищні системи. Середовищний об'єкт являє собою елементарне середовищне утворення, а середовищна система – закономірне поєднання двох або більшої кількості середовищних об'єктів.

Для виділення середовищного об'єкта з оточення пропонується застосувати методику подібну до тої, що І. Г. Лежава використовував для виділення просторів-об'ємів, які утворюють просторову форму архітектурної споруди [6]. Елементарний простір подається як «сфера зорового охоплення» людини, що в ньому знаходиться, і, завдяки цьому, здатен імітувати деякі властивості реального архітектурного середовища. Відмінність від зазначеної методики полягає у тому, що середовищний об'єкт не обов'язково має бути обмеженим фізично. Поверхнями, що умовно огорожують відкриті середовищні об'єкти, стають дальні плани – перспективи вулиць, міські панорами тощо [11].

При поєднанні середовищних об'єктів утворюються середовищні системи. Підпорядкована сукупність останніх розкриває уявлення про архітектурне середовище як про багаторівневу ієрархічну структуру, пронизану часто невидимими взаємозв'язками і взаємозалежностями. Найнижчим елементом цієї структури стає середовищний об'єкт, а найвищим – архітектурне середовище поселення. Загалом, усі середовищні утворення можна співвіднести з рівнями архітектурно-містобудівного проектування. Об'єктами проектування на мікрорівні виступають найменші цілісні фрагменти архітектурного середовища (окремі приміщення, майданчики різного призначення); на мезорівні – окремі споруди; на макрорівні – архітектурні ансамблі чи комплекси; на мегарівні – окремі поселення. При цьому об'єкти проектування кожного вищого ієрархічного рівня трактуються як контекст для середовищних утворень наступного за ним нижчого рівня. Містобудівні об'єкти вищих рівнів складності – агломерації, мегалополіси, урборегіони, планетарна урбооболонка, – можуть бути охарактеризовані як надсередовищні, оскільки їх формування, функціонування і розвиток відбувається на якісно відмінному системному рівні і не підкоряється закономірностям, притаманним організації архітектурного середовища.

Таким чином, принцип багаторівневості визначає межі і структуру матеріальної основи архітектурного середовища. Він регламентує правила виокремлення середовищних утворень, їх розподілу на елементарні об'єкти і системи, а також виділення ієрархічних рівнів цих систем.

Архітектурне середовище є продуктом соціальної діяльності, отже при його утворенні переважне значення належить урахуванню властивостей і потреб людини та суспільства. Принцип соціоорієнтованості встановлює залежності і взаємозв'язки між підходами до систематизації характеристик мешканців штучного довкілля та особливостей формування і розвитку середовища їх життєдіяльності. Це зумовлює необхідність співвідношення типології архітектурного середовища з типологією суб'єктів середовищної діяльності.

Теоретичною базою типологізації середовищних утворень може стати запропонований К. Г. Юнгом спосіб виділення психологічних типів особистостей на основі виявлення двох різновидів его-орієнтації – екстравертної та інтровертної, і чотирьох основних психологічних функцій – мислення, відчуття, почуття та інтуїції. Комбінація двох его-орієнтацій і чотирьох психологічних функцій дозволила К. Г. Юнгу виділити вісім різних типів особистості [12].

Психологічні функції К. Г. Юнга описують основні форми взаємодії людини з оточенням і можуть бути використані у якості рівнів пізнання людиною архітектурного середовища. Виділення середовищного об'єкта з контексту супроводжується роботою сенсорних систем організму і відповідає рівню чуттєвого сприйняття. Подальша взаємодія людини з архітектурним середовищем супроводжується проявом певних почуттів, що дозволяє співвіднести цей етап з емоційним рівнем пізнання. Згодом виникає бажання здогадатися, чому довкілля набуло саме таких ознак, тобто процес осягнення піднімається на інтуїтивну сходинку. Нарешті, у свідомості формується максимально досяжне уявлення про роль і значення середовищного утворення в житті суспільства, а також про можливість його використання в процесі раціональної діяльності, тобто процес пізнання досягає інтелектуального рівня.

Правомірність запропонованої схеми опосередковано підтверджує наведена І. Араухо послідовність рівнів сприйняття людиною архітектурної форми, де на першому рівні відбувається аналіз об'єктивних властивостей форми (геометрії, фактури, текстури тощо), на другому спостерігаються прагнення з'ясувати мотиви формотворення, а на третьому вирішується завдання з визначення культурно-історичних ознак часу і місця, опрідметнених архітектурною формою [1].

В якості методологічної основи узгодження непеєднаних властивостей різних типів архітектурного середовища пропонується застосувати розроблену А. Аугустинавичюте схему побудови типології соціуму [3]. Розглядаючи психологічні функції К. Г. Юнга як елементи інформаційного метаболізму (канали, через які людина обмінюється інформацією із зовнішнім світом), вона запропонувала змінити назви деяких з них: «мислення» назвати «логікою», «відчуття» – «сенсорикою»; «почуття» – «етикою», оскільки така термінологія виявилася зручнішою для опису соціальних взаємодій. Крім того, дослідницею була обґрунтована необхідність внесення подвійної назви цих елементів для більш точного визначення характеру людини. Це дозволило «пом'якшити» перехід між двома опозиційними парами елементів інформаційного метаболізму – раціональною та ірраціональною. Такий результат досягається шляхом поєднання домінуючого елемента одної пари з підпорядкованим йому елементом іншої пари. Як наслідок – вибудовується струнка система опису шістнадцяти типів інформаційного метаболізму і відповідної кількості типів особистостей.

Розроблену А. Аугустинавичюте схему побудови типології соціуму, пропонується застосувати як методологічну основу узгодження непеєднаних властивостей різних типів архітектурного середовища. Разом з тим, у відповідності до потреб дослідження специфічних аспектів взаємодії людини з архітектурним середовищем, пропонується внести у наведену схему деякі зміни. Має сенс, по-перше, згрупувати типи особистостей у відповідності з основними психологічними функціями К. Г. Юнга; по-друге, розташувати ці групи в ієрархічній послідовності у згоді з рівнями пізнання людиною навколишнього світу; нарешті, змінити черговість опису типів особистостей, що утворюють дуальні пари (пари особистостей, типи інформаційного метаболізму членів яких доповнюють один одного). Зазначені зміни дозволять зберегти основні принципи сегментації суспільства на квадри – об'єднання споріднених за світосприйняттям психотипів особистостей, і наочно відобразити взаємодію між представниками двох дуальних пар, що їх утворюють.

Таким чином, принцип соціоорієнтованості визначає характер взаємодій між об'єктом та суб'єктом дослідження. Орієнтуючись на урахування специфічних потреб усіх членів соціуму, він наголошує на необхідності співвіднесення типів архітектурного середовища з типами суб'єктів середовищної діяльності, а також встановлює ієрархічні залежності між типами середовищних утворень, зумовлені підпорядкуванням чуттєвого, емоційного, інтуїтивного та інтелектуального рівнів пізнання людиною навколишнього світу.

Зазначений принцип тісно пов'язаний з принципом усвідомленості, який відіграє визначальну роль у формуванні поняття архітектурного середовища, адже дозволяє його представити як сукупність матеріальних та ідеальних категорій. Відповідно до цього принципу архітектурне середовище розглядається як цілісність, яка формується в результаті різнопланової взаємодії людини з множиною речовинно-просторових об'єктів, що створюють матеріальні умови її життєдіяльності. Підґрунтям для такої трактовки архітектурного середовища стала запропонована А. М. Рудницьким модель світу людини, яка складається з шести полів: перше утворюють об'єкти, що знаходяться у зоні особистої присутності людини; друге – віддалені чи непомітні об'єкти, які можна сприйняти за допомогою зору, слуху, нюху, відчуттів тіла; третє – недоступні для безпосереднього сприйняття об'єкти, які впливають на параметри зони особистої присутності; четверте – образи довкілля, сформовані в результаті соціальної взаємодії; п'яте – спогади про колишні стани оточення; шосте – середовище, що існує лише в уяві людини [8].

З наведеного переліку видно, що архітектурні споруди і простори, а також речі і істоти, які їх наповнюють, складають лише поверхневу частину айсбергу, з яким можна порівняти архітектурне середовище. Іншу, приховану, його частину утворюють емоційні реакції людини на оточення, умоглядні конструкції, а також заплановані та реалізовані наміри щодо його освоєння. Про це свідчать і дослідження А. Г. Раппапорта, який, характеризуючи способи опису архітектурного простору [5] і архітектурної форми [7], виділив позбавлений суб'єктивних оцінок морфологічний підхід, що оперує переважно кількісними категоріями; правомірний лише у межах певної культури символічний підхід, що розкриває значення просторової форми; нарешті, персоніфікований феноменологічний підхід, зумовлений суб'єктивними умовами сприйняття і оцінки останньої [5].

Зазначені підходи можуть бути застосовані і при комплексному дослідженні матеріальної першооснови архітектурного середовища – множини архітектурних форм, поєднаних елементами благоустрою і предметного наповнення проміжків між ними. Проте, символічний підхід пропонується замінити на семантичний, адже перший обмежується дослідженням особливостей вираження ідей, понять або почуттів за допомогою умовних знаків або предметів (символів), а другий не лише ставить питання про зміст елементів штучного довкілля («що об'єкт означає?»), але й про їх значення для суб'єктів сприйняття («як об'єкт потрібно розуміти?»). Крім того, наведений перелік пропонується доповнити четвертим підходом, пов'язаним з раціональним використанням архітектурного простору людиною, адже поява будь-якої архітектурної споруди зумовлюється певною метою.

Морфологічні властивості архітектурного середовища стосуються закономірностей будови і процесів формоутворення середовищних об'єктів у їх індивідуальному та історичному розвитку. Уявлення про морфологічні властивості оточення людина отримує на початкових стадіях взаємодії з довкіллям в процесі його чуттєвого сприйняття за допомогою сенсорних систем організму (зору, дотику, слуху, нюху, смаку). Морфологічний аспект архітектурного середовища може бути співвіднесеним з категорією «архітектурна форма», яка в архітектурно-містобудівній теорії трактується і як зовнішній вигляд, і як внутрішня будова об'єкта. Загальне значення слова «форма» Аристотель тлумачив як образ речей, що сприймаються чуттєво [2]. В архітектурі поняття «форма» зазвичай пов'язується з тим образом, який формується у свідомості особи, що її сприймає, і з тими процесами, заради яких вона створена, і протиставляється тим значенням (значимим для суспільства ідеям), які вона втілює.

Феноменологічні властивості архітектурного середовища пов'язані з описом актів свідомості в їхньому відношенні до середовищних об'єктів. Вони фіксують реакції людини на чуттєве сприйняття оточення і проявляються у сукупності вражень – внутрішніх психологічних переживань, спричинених певним архітектурним середовищем, а також в комплексі уявлень, пов'язаних з первинним осмисленням сприйнятого. Феноменологічна складова архітектурного середовища збігається за змістом з категорією «художній образ», яка відображає здатність середовищного об'єкта впливати на емоційний стан особи, що його «споживає». Художній образ архітектурного об'єкта нерозривно пов'язаний з його формою та значеннями, які вона виражає, і протиставляється його практичному використанню.

Семантичні властивості архітектурного середовища виражають значення середовищних об'єктів та зміну цих значень в межах певної культури. Здатність розуміти повідомлення, закодовані в оточенні, тісно пов'язана з обсягом і змістом набутого людиною життєвого досвіду. Отже цей аспект типологізації середовищних утворень може бути співвіднесеним з інтуїтивним сприйняттям дійсності, адже інтуїція являє собою здатність людини осягати дійсність на основі попереднього досвіду без очевидного зв'язку з чуттєвим і раціональним пізнанням. Семантичний зріз архітектурного середовища кореспондується з категорією «соціокультурні значення», яка в архітектурно-містобудівній теорії позначає персональні і колективні способи розуміння ідей, «закодованих» у середовищних об'єктах. Ця категорія знаходиться у взаємозв'язку з образними та функціональними ознаками споруд і протиставляється формальним підходам до їх проектування.

Праксеологічні властивості архітектурного середовища висвітлюють особливості цілеспрямованого використання середовищних об'єктів у процесі правильної, ефективної та раціональної діяльності людини. Необхідною умовою такої поведінки стає логічне мислення. Праксеологічні ознаки довкілля можуть бути співвіднесеними з категорією «функція», яка у вузькому розумінні трактується як відповідність об'єкта призначенню, а у найширшому тлумаченні характеризує субстанціональний, процесуальний, культурно-історичний, середовищний та естетичний потенціал архітектурно-містобудівних об'єктів [6]. Функціональний аспект дослідження середовищних утворень часто розглядається у відповідності до їх значень та форми і протиставляється їх емоційно-образній характеристиці.

Таким чином, принцип усвідомленості допомагає з'ясувати зміст поняття «архітектурне середовище». Він наголошує, що отримання вичерпної характеристики архітектурного середовища можливе лише за умови системного дослідження його морфологічних, феноменологічних, семантичних та праксеологічних властивостей, які можуть бути співвіднесені з базовими поняттями архітектурно-містобудівної теорії – «форма», «образ», «значення» і «функція», а також з наведеними вище чуттєвим, емоційним, інтуїтивним та розумовим рівнями пізнання людиною її оточення.

Для остаточного упорядкування типології архітектурного середовища необхідно ввести принцип, який би дозволив поєднати всі зібрані відомості у злагоджену систему. Саме цим вимогам має задовольняти принцип інтегрованості, спрямований на побудову системи, яка дозволить зв'язати між собою вичерпний перелік істотних ознак архітектурного середовища і представити останнє як єдину цілісність.

Теоретичною базою застосування зазначеного принципу стала ідея О. О. Богданова щодо можливості співвіднесення усіх проявів дійсності з трьома категоріями – «речі», «люди» та «ідеї» [4]. Переконання О. О. Богданова про існування спільних законів розвитку «речей», «людей» та «ідей» надихнули В. О. Тімохіна на дослідження «причин і наслідків самоорганізації і гармонічного розвитку окремо існуючих і разом співіснуючих територіально-планувальних форм («речей»), структур містобудівної діяльності («людей»), тектоніки просторово-часової організації («ідей») і системної еволюції («законів») у взаємозв'язку морфо-, структуро-, текто- і системогенезу у континуальному просторі-часі урбосфери» [9, с. 102].

Теорія гармонізації архітектурного середовища подібним чином прагне встановити взаємозв'язки між втіленими в матеріалі структурами середовищних утворень, суб'єктами середовищної діяльності, середовищними концепціями та принципами гармонізації штучного довкілля. Цьому може

сприяти застосування вихідних основ методології, запропонованої В. О. Тімохіним для розбудови теорії еволюції містобудівних систем, яка дозволяє адаптувати загальнометодологічні підходи для вирішення проблем архітектурно-містобудівної науки.

Серед основних положень цієї методології, які можуть бути застосовані з метою систематизації знань про архітектурне середовище, слід виділити принципи діючих і кінцевих причин, ієрархічності та подвійної бінарної опозиції. Зазначені принципи проявляються у тому, що всі елементи дійсності утворюються та еволюціонують під впливом діючих (рушійних, матеріальних та формальних) і кінцевих (цільових) причин. Ієрархія причин, що впливають на світобудову, дозволяє виявити рівні системного уявлення про об'єкт дослідження. Об'єднання причин у цілісність створює передумови для обмеження основних циклів розвитку системи і виявлення моментів її переходу на новий якісний рівень. Попарне групування полярних причин у бінарні опозиції з виділенням головних – «матеріальних» та «формальних», і допоміжних – «рушійних» та «цільових» дозволяє описати ознаки, частково притаманні попередньому і наступному рівням ієрархії, що забезпечує можливість узгодження законів, які діють на різних ієрархічних рівнях.

Творче переосмислення і подальший розвиток окреслених положень створило передумови для формування методологічних засад побудови нової типології архітектурного середовища. Вона базується на виділенні чотирьох груп ознак штучного довкілля: морфологічних, феноменологічних, семантичних та праксеологічних і поєднанні останніх у пари, складові яких одночасно заперечують і доповнюють одна одну. Відповідні складові однієї пари дозволяють гармонічно сполучити протилежні властивості іншої, завдяки чому утворюються циклічні послідовності їх взаємопроникнення. Чергування полярних елементів бінарних співвідношень властивостей архітектурного середовища зумовлює можливість його поступового удосконалення, досягнення певного стану і переходу на наступний більш високий рівень організації. Такий спосіб поєднання принципово відмінних типів архітектурного середовища створює передумови для формування потенційно необмеженого і безперервного візерунку середовищних утворень з різними властивостями. При цьому всі фрагменти зазначеного візерунку можуть зберігати певну самостійність, гармонічно співіснувати, доповнювати та підтримувати одні одних у процесі узгодженого розвитку.

Усі типи архітектурного середовища, що утворюють окреслену цілісність, можуть бути попередньо розділені на чотири групи: середовище, у якому домінують морфологічні ознаки; оточення, у якому більшого значення набувають феноменологічні ознаки; довкілля з акцентованими семантичними

ознаками і, нарешті, середовище з підкресленими праксеологічними ознаками. Разом з тим, жодне з середовищних утворень не може однаковою мірою ігнорувати усі інші ознаки. Для забезпечення можливості гнучкої фіксації перехідних типів архітектурного середовища пропонується кожному групу ознак описувати парою проміжних властивостей. Це дозволить, характеризуючи кожний тип штучного довкілля, вказувати на провідну і підпорядковану властивість відмінних груп ознак. Проміжні властивості покликані враховувати відмінності середовищних утворень за іманентними та контактними якостями. Іманентні властивості характеризують риси, що внутрішньо притаманні середовищним об'єктам. Контактні властивості характеризують здатність середовищних об'єктів сполучатися та взаємодіяти між собою.

Таким чином, морфологічні ознаки стосуються будови (іманентна властивість) і конфігурації (контактна властивість) середовищного утворення. При цьому, під будовою слід розуміти внутрішню структуру, а під конфігурацією – зовнішній вигляд середовищних утворень. Першу визначають такі показники як величина, мірність, геометрія, властивості матеріалів елементів штучного оточення. Другу характеризують пластика, колір, фактура і текстура їх зовнішніх поверхонь. Феноменологічні ознаки архітектурного середовища можуть бути описані як враження – реакція людини на сприйняття середовищних утворень (іманентна властивість) і як уявлення – чуттєво-образна модель середовищних утворень, що формується у свідомості людини при реальному чи віртуальному сприйнятті довкілля, (контактна властивість). Семантичні ознаки проявляються в оцінці потенціалу – внутрішніх ресурсів та можливостей середовищних утворень, що можуть бути використані для досягнення певної мети, (іманентна властивість) та характері перетворень – змін довкілля в процесі його поступального розвитку з минулого у майбутнє (контактна властивість). Нарешті, праксеологічні ознаки виявляють програми – зміст і детальні плани діяльності, спрямованої на досягнення ідеальних станів середовищних утворень, (іманентна властивість) та концепції – способи розуміння і конструктивні принципи досягнення ідеальних станів середовищних утворень (контактна властивість).

Отже, принцип інтегрованості передбачає необхідність дотримання деяких системоутворюючих правил: по-перше, в характеристиці кожного типу мають поєднуватися одна іманентна і одна контактна властивість; по-друге, одна із зазначених ознак повинна домінувати, а інша бути підпорядкованою; по-третє, підпорядкована властивість обов'язково має належати до іншої групи ознак ніж домінуюча; нарешті, підпорядкована властивість покликана полегшувати перехід між відповідними ознаками протилежних груп середовищних утворень.

Кінцевою метою методологічного підходу, запропонованого у цьому дослідженні, є створення типології архітектурного середовища – сучасного інструменту дослідження і прогнозування розвитку штучного довкілля. Зазначений підхід базується на принципах багаторівневості, соціоорієнтованості, усвідомленості та інтегрованості. Правила побудови такої типології утворюють своєрідну канву для систематизації знань про закономірності формування і гармонічного розвитку оточення людини. Вони ґрунтуються на усвідомленні бінарної, тобто попарно поляризованої, взаємодії формальних і змістовних, образних і функціональних аспектів архітектурного середовища. Узгодження пар одночасно поляризованих і взаємодоповнюючих компонентів в системі «форма – зміст» і «образ – функція» відбувається в процесах протиставлення і взаємного пристосування характеристик будови і конфігурації, вражень і уявлень, потенціалу і перетворень, програм і концепцій середовищних утворень. Саме послідовне й ієрархічне узгодження сукупності морфологічних, феноменологічних, семантичних і праксеологічних ознак штучного довкілля закладає основи нової типології архітектурного середовища. Така типологія є одним з головних засобів виявлення причин формування штучного оточення, пояснення механізмів його еволюції і, зрештою, створення теорії гармонізації архітектурного середовища.

Література

1. Араухо И. Архитектурная композиция / И. Араухо; Пер. с испанского М. Г. Бакланова, А. Михе. – М.: Высшая школа, 1982. – 208 с.
2. Аристотель. Метафизика / Аристотель; Пер. с греч. А. В. Кубицкого. – М.: изд-во Эксмо, 2006. – 608 с. – (Антология мысли).
3. Аугустинавичюте А. Социон. – М.: Черная белка, 2008. – 192 с.
4. Богданов А. А. Тектология (Всеобщая организационная наука). В 2-х кн.: Кн. 1–2. – М.: Экономика, 1989. – 304 + 351 с.
5. Концепции архитектурного пространства / Раппапорт А. Г. / Гражданское строительство и архитектура. Сер. Теория и история архитектуры. Обзорная информация. – М., 1988. – Вып. 1.– 48 с.
6. Лежава И. Г. Функция и структура формы в архитектуре: Диссертация ... доктора архитектуры: 18.00.01. — М., 1987. – 318 с.
7. Раппапорт А. Г. К пониманию архитектурной формы: Диссертация ... доктора искусствоведения: 18.00.01. – М., 2002. – 141 с.
8. Рудницкий А. М. Управление городской средой. – Львов: Вища шк. Изд-во при Львов. ун-те, 1985. – 108 с.
9. Тімохін В. О. Архітектура міського розвитку. 7 книг з теорії містобудування / В. О. Тімохін. – К.: КНУБіА, 2008. – 629 с., 158 іл.

10. Шебек Н. М. Архітектурне середовище: досвід типологічних досліджень / Н. М. Шебек // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник / Відпов. ред. М. М. Дьомін. – К., КНУБА, 2012. – Вип. 30. – С. 62-73.
11. Шимко В. Т. Архитектурное формирование городской среды. – М.: Высш. шк., 1990. – 223 с.
12. Юнг К. Г. Психологические типы / Карл Густав Юнг; Пер. с нем. С. Лорие; Под общ. ред. В. Зеленского. – СПб. : Азбука, 2001. – 733 с.

Аннотация

Сформулированы принципы и правила построения современной типологии архитектурной среды.

Ключевые слова: архитектурная среда, типология.

Annotation

Principles and rules of construction of contemporary architectural environment typology are set forth.

Keywords: architectural environment, typology.